

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ВІНІЧЕНКО ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА

УДК 658.562:316.323

**СИСТЕМА ДИНАМІЧНОГО КОНТРОЛЮ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у "ВНЗ “ університет імені Альфреда Нобеля”.

**Науковий
консультант:**

доктор економічних наук, професор
Зборовська Ольга Михайлівна,
Запорізький національний університет,
в.о. завідувача кафедри фінансів, банківської справи
та страхування;

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Андрушків Богдан Миколайович,
Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя (м. Тернопіль), завідувач кафедри
менеджменту інноваційної діяльності та
підприємництва;

доктор економічних наук, професор
Анісімова Ольга Миколаївна,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса (м. Вінниця), завідувач кафедри
інформаційних систем управління;

доктор економічних наук, професор
Семенов Андрій Григорович,
Класичний приватний університет (м. Запоріжжя),
завідувач кафедри економіки та маркетингу.

Захист дисертації відбудеться “04” квітня 2017 р. об 9⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.051.08 у Запорізькому національному університеті Міністерства освіти і науки України за адресою: 69063, м. Запоріжжя, пр. Соборний, 74, корп. 5, ауд. 326.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Запорізького національного університету за адресою: 69600, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66-а, корп. 2.

Автореферат розісланий “03” березня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ю.О. Швець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасні підприємства являють собою складні соціально-економічні системи. Дослідження економічних та соціальних аспектів діяльності промислових підприємств є важливим для забезпечення економічної та соціальної стабільності у суспільстві. Розвиток промислових підприємств потребує комплексного підходу до вирішення всіх проблем – економічних, соціальних, екологічних, інвестиційних тощо. Вітчизняні вчені протягом багатьох років займаються вивченням проблеми соціально-економічного розвитку підприємств. Значних результатів у своїх наукових дослідженнях досягли Б. Андрушків, І. Богатирьов, Н. Богацька, Н. Ващенко, В. Залуцький, О. Зборовська, О. Івашина, Н. Іваніцька, В. Корсак, Т. Надтока, А. Семенов, А. Череп та інші. Наукові розробки згаданих авторів дуже важливі, однак все ще потребують вирішення питання контролю соціально-економічного розвитку підприємства.

Зважаючи на мінливість оточуючого середовища, з метою пом'якшення негативних і посилення позитивних факторів впливу набуває особливого значення контроль над впливом зовнішнього і внутрішнього середовищ підприємства, який дозволяє керівництву своєчасно реагувати на зміни, що відбуваються. У таких умовах функціонування контроль сам набуває динамічних властивостей: постійні зміни обумовлюють динамічність контролю, що забезпечує його пристосування до мінливого середовища.

Таким чином, організований відповідно до сучасних умов функціонування суб'єктів господарювання динамічний контроль допомагає пристосуватися до постійних змін та забезпечити соціально-економічний розвиток підприємства.

Незважаючи на давню історію вивчення та поширення теми контролю в управлінні підприємством, це питання й сьогодні залишається досить проблемним. Не існує єдиної наукової думки щодо теоретичного обґрунтування та практичного застосування контролю. У сучасній науковій і науково-практичній літературі проблемі контролю на підприємстві приділяється значна увага. Багато спеціалістів проводять дослідження за темою контролю та мають фундаментальні розробки в цій галузі. Серед таких спеціалістів – В. Александров, О. Анісімова, М. Альберт, Н. Белуха, Ф. Бутинець, П. Германчук, Р. Дафт, Л. Дікань, І. Дрозд, О. Зайцева, М. Коултер, Л. Кулаковська, М. Мескон, Х. Муллахметов, О. Назарчук, С. Робінс, Н. Рубан, І. Стефанюк, Б. Усач, Ф. Хедоурі, Н. Шмиголь. Однак у цьому науково-практичному напрямі існує безліч невирішених завдань, багато що в контрольній діяльності підприємств усе ще потребує розробки, удосконалення і подальшого розвитку. На нашу думку, перспективною темою дослідження є розробка системи контролю, яка дозволяє підприємству пристосуватися до існуючих умов діяльності та забезпечити соціально-економічний розвиток підприємства відповідно до умов функціонування сучасних промислових підприємств. Таким чином, дослідження сутності контролю, поглиблення та удосконалення його застосування на підприємстві є вельми актуальним питанням.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося відповідно до плану науково-дослідних робіт Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля за темами: “Структурні трансформації економіки України: макро-, мезо- і мікрорівні” (номер державної реєстрації 0115U005679), де особисто автором запропоновано концепцію системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства; “Підвищення стійкості та розвиток підприємництва в системі управління потоковими процесами” (номер державної реєстрації 0110U000202), в рамках якої, спираючись на функції управління запропоновано механізм діагностування соціально-економічного розвитку підприємства.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є обґрунтування і розробка теоретико-методологічних положень, методичних підходів та науково-практичних рекомендацій щодо формування системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку машинобудівних підприємств.

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення таких *завдань*:

- систематизувати та узагальнити сутність контролю соціально-економічного розвитку підприємства та обґрунтувати наукові концепції дослідження;
- розвинути класифікаційні ознаки видів контролю соціально-економічного розвитку підприємства;
- виокремити складові системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства;
- розкрити особливості інструментарію визначення впливу факторів ризику на результати соціально-економічного розвитку підприємства;
- розробити науково-методологічний підхід до оцінки стану і динаміки соціально-економічного розвитку підприємства;
- удосконалити методику визначення ступеня важливості та частоти застосування критеріїв ефективності системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства;
- розвинути інструменти контролю соціально-економічного розвитку підприємства;
- удосконалити організаційно-інформаційний механізм системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства;
- обґрунтувати науковий підхід до реалізації механізму здійснення динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства;
- розробити механізм діагностування соціально-економічного розвитку підприємства;
- сформулювати концепції системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства.

Об'єктом дослідження є процес динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні, науково-методичні та практичні рекомендації щодо системного контролю соціально-економічного розвитку підприємства на основі динамічного підходу.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дисертації є системне загальнотеоретичне осмислення функцій та процесів контролю соціально-економічного розвитку машинобудівних підприємств у динамічних умовах ринкової економіки, які висвітлені в працях зарубіжних та вітчизняних вчених.

Під час роботи використано такі методи проведення економічних досліджень: *термінологічного аналізу* – для обґрунтування сутності понятійного апарату контролю соціально-економічного розвитку підприємства (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3); *діалектичний, метод аналізу і синтезу* – для вивчення характеристик та особливостей системного підходу до динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства (підрозділи 2.1, 2.3, 3.1); *абстрактно-логічний* – для теоретичного узагальнення і формування висновків; *класифікаційно-аналітичний* – для дослідження природи динамічного контролю як економічної категорії (підрозділи 2.2, 3.1); *формалізації та систематизації* – при обґрунтуванні концептуального та методологічного базису формування аналітичних інструментів системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства (підрозділи 5.1, 5.2, 5.3); *математико-статистичний* – при проведенні оцінки впливу факторів макро- та мікросередовищ на соціально-економічний розвиток підприємства (підрозділи 3.2, 3.3); *розрахунковий, порівняльний, регресійно-кореляційний і графічний* – для порівняння соціальних та економічних показників розвитку підприємства (підрозділи 3.2, 4.1); *методи моделювання* – для розробки науково-методологічного підходу до оцінки стану і динаміки соціально-економічного розвитку підприємства (підрозділи 4.1, 4.2, 4.3). При виконанні роботи застосовано також методи порівняльного й факторного аналізу, вибіркових досліджень, анкетних опитувань. Обробка отриманих матеріалів здійснювалася з використанням сучасних інформаційних технологій.

Інформаційну базу досліджень становлять чинні законодавчі й нормативні документи, галузеві методики, які регулюють процеси управління та функціонування підприємств машинобудівного комплексу, офіційні статистичні матеріали, дані обліку і звітності машинобудівних підприємств, фахові видання, матеріали науково-практичних конференцій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації розвинуто теоретичні, методологічні та методичні основи формування системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства. Основні положення дисертації, що мають наукову новизну і виносяться на захист, полягають у такому:

вперше:

– запропоновано цілісну концепцію системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства, яка відображає

взаємозв'язок керуючої, керованої, підсистем забезпечення, а також механізми та компоненти, які характеризують зв'язки як всередині системи, так і поза її межами, що дозволяє виявити і визначити формалізовані і неформалізовані завдання контролю соціально-економічного розвитку підприємства в динамічних умовах функціонування;

– запропоновано механізм діагностування соціально-економічного розвитку підприємства за рахунок відокремлення аналітичної, дослідницької, інформаційної, експертної, оцінювальної, рейтингової, розподільчої, презентаційної, легітимізаційної, креативної функцій, що дозволяє оцінити соціально-економічний стан підприємства та визначити динаміку його розвитку з метою обґрунтування базової стратегії соціально-економічного розвитку підприємства;

– розроблено науково-методологічний підхід до оцінки стану соціально-економічного розвитку підприємства, який передбачає реалізацію алгоритму обробки багаторівневої системи статистичних даних про діяльність поданої вибірки підприємств; формування кваліметричної моделі оцінки стану соціально-економічного розвитку підприємств машинобудівної галузі; оцінки стану соціально-економічного розвитку конкретних підприємств на базі аналізу інтегральних показників, сформованих на основі кваліметричної моделі;

удосконалено:

– інструментарій визначення дії факторів впливу на результати соціально-економічного розвитку підприємства, своєрідністю якого є інтегрована призма ефективності, в якій передбачено урахування не тільки усіх класичних елементів призми ефективності, а й рівнів та напрямів впливів внутрішнього та зовнішнього середовищ. Запропонований підхід дозволяє своєчасно виявляти фактори, які можуть зменшити ефективність підприємства за обраним напрямом функціонування, та визначати процеси, які дадуть змогу реалізувати обрану стратегію соціально-економічного розвитку підприємства;

– науковий підхід до оцінки динаміки соціально-економічного розвитку підприємств, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на системному використанні методів багатовимірного шкалування та кластерного аналізу. Результати взаємодії цих методів становлять основу евристичної алгоритмізації виявлення та інтерпретації відмінностей у динаміці соціально-економічного розвитку різних підприємств;

– методику визначення ступеня важливості та частоти застосування критеріїв ефективності системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку на основі ABC- і XYZ-аналізу, яка, на відміну від існуючих, дозволяє визначати критерії оцінки ефективності системи динамічного контролю та їх важливість за кожним видом контролю соціально-економічного розвитку підприємства та напрями збору та поширення інформації щодо визначених критеріїв ефективності системи контролю;

– технологію формування контрольних-факторних карт соціально-економічного розвитку підприємства, в основу якої покладено методики

кластерного та факторного аналізу, з метою визначення специфічних груп показників, які характеризуються схожою динамікою зміни соціально-економічних показників для підприємств кожного кластера. Запровадження такої технології є підставою для формування матриці залежності сценарію соціально-економічного розвитку від фактору та процесу розвитку, що підлягає контролю;

– організаційно-інформаційний механізм системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства, своєрідністю якого є використання трьох основних блоків: блоку прийняття рішень щодо здійснення контролю; блоку визначення цілей та постановки завдань контролю; блоку здійснення контролю. Ці блоки реалізуються безпосередньо за допомогою обґрунтованих цілей, завдань, напрямів, методів, процедур системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства, що дозволяє здійснити організацію інформаційних потоків у рамках цієї системи;

– науковий підхід до реалізації механізму здійснення динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства, який, на відміну від існуючих, базується на комплексному поєднанні факторизації контрольних показників, типологізації контрольних дій, сценуванні напрямів розвитку підприємства, що дозволяє науково обґрунтувати функції та інструменти динамічного контролю і визначити взаємозв'язок між ними;

набули подальшого розвитку:

– теоретичні засади контролю соціально-економічного розвитку підприємства, а саме: формулювання дефініції контролю соціально-економічного розвитку підприємства як нагляду, спостереження, перевірки з подальшими скоригованими діями, які забезпечують соціальні гарантії на підприємстві та незворотні, спрямовані, закономірні якісні та кількісні зміни організації і технології виробництва з метою переходу підприємства на новий соціально-економічний рівень в умовах динамічного оточуючого середовища; обґрунтування принципів каузальності, темпоральності, еквіфінальності, стратифікації, пропорційності, субсидіарності, диференціації, інваріантності контролю як елемента управління розвитком підприємства;

– класифікаційні ознаки видів контролю соціально-економічного розвитку підприємства, які доповнено такою ознакою, як характер розвитку контролю. Це передбачає застосування статичного і динамічного видів контролю, що дозволяє визначити напрям дії і розвитку контролю;

– підходи до виявлення сутності основних складових системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства, які базуються на врахуванні результатів еволюції наукових шкіл контролю та морфологічному аналізі елементів системи динамічного контролю підприємства, зіставлення яких дозволило поділити дану систему на три рівні функціонування: рівень прийняття рішень, рівень здійснення контролю, рівень моніторингу показників діяльності.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у можливості використання авторської методики визначення динаміки соціально-економічного розвитку підприємств та технології формування контрольно-факторних карт соціально-економічного розвитку підприємства.

Окремі розробки використані у діяльності Дніпропетровської обласної ради для врахування рекомендацій щодо впровадження механізму оцінки ефективності системи контролю соціально-економічного розвитку підприємства та методики оцінки стану і динаміки соціально-економічного розвитку підприємства на промислових підприємствах області (акт № 35 від 21.04.2016 р.), та в діяльності Новокодацької районної ради для забезпечення контролю за соціально-економічним розвитком промислових підприємств (акт № 41 від 23.05.2016 р.).

Сформовані у дисертаційній роботі механізми, підходи, методи щодо системного контролю соціально-економічного розвитку підприємства на основі динамічного підходу набули практичного застосування в діяльності: ПАТ “Дніпроважпапирмаш ім. Артема” (акт № 24 від 02.02.2015 р.); Дніпропетровський завод з ремонту тепловозів “Промтепловоз” ПАТ “Металургтрансремонт” (акт № 44 від 20.04.2016 р.); Інгулецький завод з ремонту дизелів “Промдизель” ПАТ “Металургтрансремонт” (акт № 26 від 18.04.2016 р.); Криворізький завод з ремонту агрегатів “Промагрегат” ПАТ “Металургтрансремонт” (акт №15 від 21.04.2016 р.).

Основні теоретичні положення та практичні рекомендації щодо застосування системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства доповнюють сучасну концепцію управління промисловим підприємством та використовуються у навчальному процесі ПВНЗ “Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля” при викладанні дисциплін “Економіка підприємства”, “Планування та контроль” (довідка №518/1 від 21.06.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Представлена дисертаційна робота є самостійно виконаною працею. У роботі викладено авторські розробки та рекомендації, що пов’язані з вирішенням актуальної проблеми стосовно системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства. Усі наукові положення, розробки, висновки і рекомендації отримано автором самостійно.

Апробації результатів дослідження. Апробації результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження були представлені та отримали позитивний відгук на 9 міжнародних науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції “Розвиток бухгалтерського обліку, аналізу і контролю в умовах інтеграційних процесів” (м. Київ, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Економіка та сучасний менеджмент: теоретичні та практичні аспекти” (м. Одеса, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Зовнішні та внутрішні фактори впливу на формування та розвиток економічної системи” (м. Київ, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Фінансово-економічний збалансований розвиток України:

проблеми та шляхи їх подолання”, (м. Дніпропетровськ, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Нормативні, управлінські та міжнародні аспекти соціально-економічного розвитку” (Львів, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Інноваційна стратегія і тактика фінансово-економічного розвитку суб’єктів національного господарства” (м. Чернівці, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Наукові засади ресурсозбереження в системі антикризового управління і відтворення економіки” (м. Хмельницький, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні проблеми сучасної економіки: реалії сьогодення” (м. Ужгород, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Розвиток національної економіки: теорія і практика” (м. Івано-Франківськ, 2015 р.).

Публікації. За результатами наукового дослідження особисто автором опубліковано 38 наукових праць загальним обсягом 43,16 ум. друк. арк., у тому числі 23 статті в наукометричних, міжнародних та електронних наукових фахових виданнях; 2 статті в інших фахових закордонних та вітчизняних виданнях; 3 колективні монографії, 1 одноосібна монографія; 9 тез науково-практичних конференцій.

Обсяг та структура роботи. Дисертаційна робота складається з вступу, п’яти розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 575 сторінок, у тому числі обсяг основного тексту – 362 сторінок. Матеріали дисертації містять 94 таблиці, 48 рисунків, 12 додатки на 156 сторінках. Список використаних джерел налічує 485 найменувань на 57 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи; сформульовано мету й завдання дослідження; визначено об’єкт, предмет та методи дослідження; висвітлено особистий внесок автора; подано результати апробації основних положень дисертації; відображено обсяг викладу результатів дослідження в опублікованих працях; наведено загальний обсяг та структуру роботи.

У першому розділі – **“Теоретичні аспекти контролю соціально-економічного розвитку підприємства”** розкрито сутність концептуальних підходів до контролю соціально-економічного розвитку підприємства, досліджено термінологічний апарат соціально-економічного розвитку з наведенням авторських дефініцій, удосконалено види контролю соціально-економічного розвитку підприємства.

У роботі розглянуто сутність та зроблено якісну оцінку основних підходів до розвитку підприємств, а саме: системного; функціонального; комплексного; інтегрального; стратегічного; поведінкового; радикального; контрольних порівнянь; сценарного. На підставі аналізу фундаментальних праць вітчизняних і зарубіжних вчених щодо розвитку підприємства зроблено

висновок про складність, багатоаспектність і багатофакторність саме соціально-економічного розвитку підприємства.

За результатами проведеного аналізу наукових джерел щодо визначення термінів “розвиток підприємства”, “соціальний розвиток”, “економічний розвиток”, “соціально-економічний розвиток підприємства” здійснено узагальнене визначення наведених термінів. Розвиток підприємства автором визначається як незворотні, спрямовані, закономірні зміни якісних і кількісних характеристик підприємства, що обумовлюють перехід на новий, більш придатний для підприємства рівень діяльності з метою ефективного функціонування та задоволення соціальних потреб в умовах нестабільного оточуючого середовища.

Запропоновано розглядати соціально-економічний розвиток підприємства як процес удосконалення соціальних і економічних факторів, які забезпечують соціальні гарантії на підприємстві та незворотні, закономірні якісні та кількісні зміни організації і технології виробництва, що обумовлюють перехід на новий соціально-економічний рівень з метою ефективного функціонування та задоволення соціальних потреб в умовах динамічного оточуючого середовища.

Визначено, що з метою підвищення ефективності підприємств, необхідно здійснювати контроль їх соціально-економічного розвитку. На підставі аналізу контролю як функції управління зроблено висновок, що контролю як економічній категорії притаманні такі риси: нагляд, спостереження, перевірка; забезпечення ефективного управління; забезпечення досягнення поставленої мети. З урахуванням зазначеного запропоновано таку авторську дефініцію контролю соціально-економічного розвитку підприємства: нагляд, спостереження, перевірка з подальшими скоригованими діями задля удосконалення соціальних і економічних факторів, які забезпечують соціальні гарантії на підприємстві та незворотні, спрямовані, закономірні якісні та кількісні зміни організації і технології виробництва з метою переходу підприємства на новий соціально-економічний рівень в умовах динамічного оточуючого середовища.

Досліджено принципи, методи, форми та компоненти контролю з метою побудови системи контролю соціально-економічного розвитку підприємства. Обґрунтовано принципи каузальності (контроль як закономірне явище, тобто кожна дія має свою причину); темпоральності (контроль як цілісний процес, який може бути визначений на проміжку часу); еквіфінальності (контроль як система, яка забезпечує стале функціонування підприємства та його вихід за певний період на заплановані кінцеві економічні параметри); стратифікації (контроль як процес, що має здійснюватися зверху вниз організаційної структури підприємства та бути адаптованим до кожної його структурної ланки відповідно до функціонального призначення цієї ланки); пропорційності (визначає одночасну розгалуженість контролю та необхідність перебувати в розумному співвідношенні з іншими системами підприємства); субсидіарності (контрольні функції та процедури потрібно застосовувати на тому

структурному рівні підприємства, де це найменш затратно та найбільш ефективно); диференціації (обсяг застосування контрольних процедур має відповідати об'єкту контролю і бути різним залежно від необхідності контролю); інваріантності контролю (забезпечує існування контролю незалежно від обставин діяльності підприємства).

Досліджено класифікаційні ознаки видів контролю соціально-економічного розвитку підприємства, які доповнено такою ознакою, як характер розвитку контролю, що передбачає застосування статичного та динамічного видів контролю. Сутність статичного контролю полягає у визначенні сукупності елементів з конкретними властивостями як складових частин цілого і певним характером взаємозв'язку. Тобто статистичний контроль характеризує структуру суб'єкта господарювання та наявність і якість внутрішньоструктурних зв'язків. Динамічний контроль характеризує суб'єкт господарювання у розвитку та постійно здійснюється відповідно до виявлених переваг та недоліків функціонування суб'єкта господарювання з урахуванням зовнішніх та внутрішніх факторів. Запропоновані класифікаційні характеристики визначають напрям дії і розвитку контролю, тобто дія і розвиток контролю спрямовані на структуру суб'єкта господарювання чи на процеси, що відбуваються.

У другому розділі – **“Концептуальні основи методології системи контролю соціально-економічного розвитку підприємства”** розкрито сутність та здійснено морфологічний аналіз системи контролю соціально-економічного розвитку підприємства, обґрунтовано цілі контролю соціально-економічного розвитку, розглянуто існуючі концепції управління ефективністю підприємства та запропоновано інтегровану призму ефективності.

Аналіз онтологічних та гносеологічних аспектів дозволив визначити характеристики системи контролю соціально-економічного розвитку підприємства. Систему контролю соціально-економічного розвитку підприємства запропоновано поділити на три рівні функціонування: рівень прийняття рішень, рівень здійснення контролю, рівень моніторингу показників діяльності.

З метою кращого розуміння елементів системи здійснено морфологічний аналіз системи контролю соціально-економічного розвитку підприємства. Поданий морфологічний аналіз дозволяє визначити призначення кожного елемента системи контролю соціально-економічного розвитку підприємства, а саме: мети, завдання, функцій, принципів, форм, видів, методів, суб'єктів, предметів, об'єктів, критеріїв, засобів, процесів, механізмів, технологій та показників.

Розглянуто еволюцію концепцій управління та контролю. Це дозволило зробити висновок, що контроль здійснюється на основі спостереження за поведінкою керованої системи з метою забезпечення оптимального її функціонування (вимірювання досягнутих результатів і співвіднесення їх з очікуваними результатами). На підставі даних контролю здійснюється адаптація системи управління, тобто прийняття оптимальних управлінських рішень.

У результаті проведеного дослідження визначено існуючі напрями поділу методів контролю. Встановлено, що серед фахівців не існує єдиної думки щодо критерію поділу методів контролю на окремі методичні прийоми. Найбільш популярними виявилися три напрями поділу: прийоми проведення та прийоми організації контролю, методичні прийоми (загальнонаукові і власне методичні), методичні прийоми фактичного та документального контролю. В роботі визначено такі цілі системи контролю: запобігання помилкам, забезпечення ефективного функціонування підприємства та розвитку підприємства, які поділено на три напрями: оперативні (запобігання помилкам); тактичні (забезпечення ефективного функціонування підприємства); стратегічні цілі контролю (забезпечення розвитку підприємства).

Досягнення цілей потребує вирішення певних завдань. Завдання системи контролю – це перелік послідовних дій, спрямованих на досягнення мети системи контролю. Доведено, що завдання слід формулювати відповідно до видів контролю системи контролю соціально-економічного розвитку підприємства. Це дозволило визначити взаємозалежність цілей, завдань та видів контролю системи контролю соціально-економічного розвитку підприємства та здійснити поділ методичних прийомів контролю соціально-економічного розвитку відповідно до мети контролю.

Автором проведено порівняльний аналіз понять “ефективність управління” та “управління ефективністю”, що дозволило, узагальнюючи інформацію визначити, на що спрямовані управлінські рішення в конкретному контексті роботи підприємства.

Розглянуто існуючі концепції управління ефективністю, а саме: фінансово-орієнтована концепція управління; “панель управління”; управління по цілям; концепція глобального управління якістю; система збалансованих показників; концепція задоволення зацікавлених сторін. Визначено недоліки і переваги кожної концепції управління ефективністю.

З метою визначення факторів що впливають на результати діяльності підприємства, запропоновано інтегровану призму ефективності яка являє собою класичну модель “призма ефективності” доповнену двома ракурсами: вплив внутрішнього та зовнішнього середовищ (рис. 1).

Науковий підхід застосування інтегрованої призми ефективності складається з кількох етапів: 1) визначення рівнів факторів впливу середовища на підприємство; 2) класифікація факторів впливу на підприємство (зовнішні фактори впливу поділяються на загальні, створені глобальними світовими процесами та регуляторними державними органами, і конкретні, які є результатом діяльності відповідних державних правоохоронних і контролюючих установ або контрагентів; внутрішні фактори впливу поділяються на надкорпоративні, ті, які залежать від засновників (власників) підприємства, і внутрішньокорпоративні, ті, які залежать від працівників підприємства); 3) визначення зацікавлених сторін у відповідній стратегії соціально-економічного розвитку підприємства; 4) визначення впливів зацікавлених сторін на роботу та розвиток

підприємства; 5) визначення внеску та потреб зацікавлених сторін відповідно до обраної стратегії соціально-економічного розвитку підприємства; 6) визначення процесів, що дадуть змогу реалізувати обрану стратегію соціально-економічного розвитку підприємства; 7) визначення можливостей, що має підприємство для реалізації обраної стратегії його соціально-економічного розвитку; 8) визначення зв'язку інтегрованої призми ефективності із системою динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства.

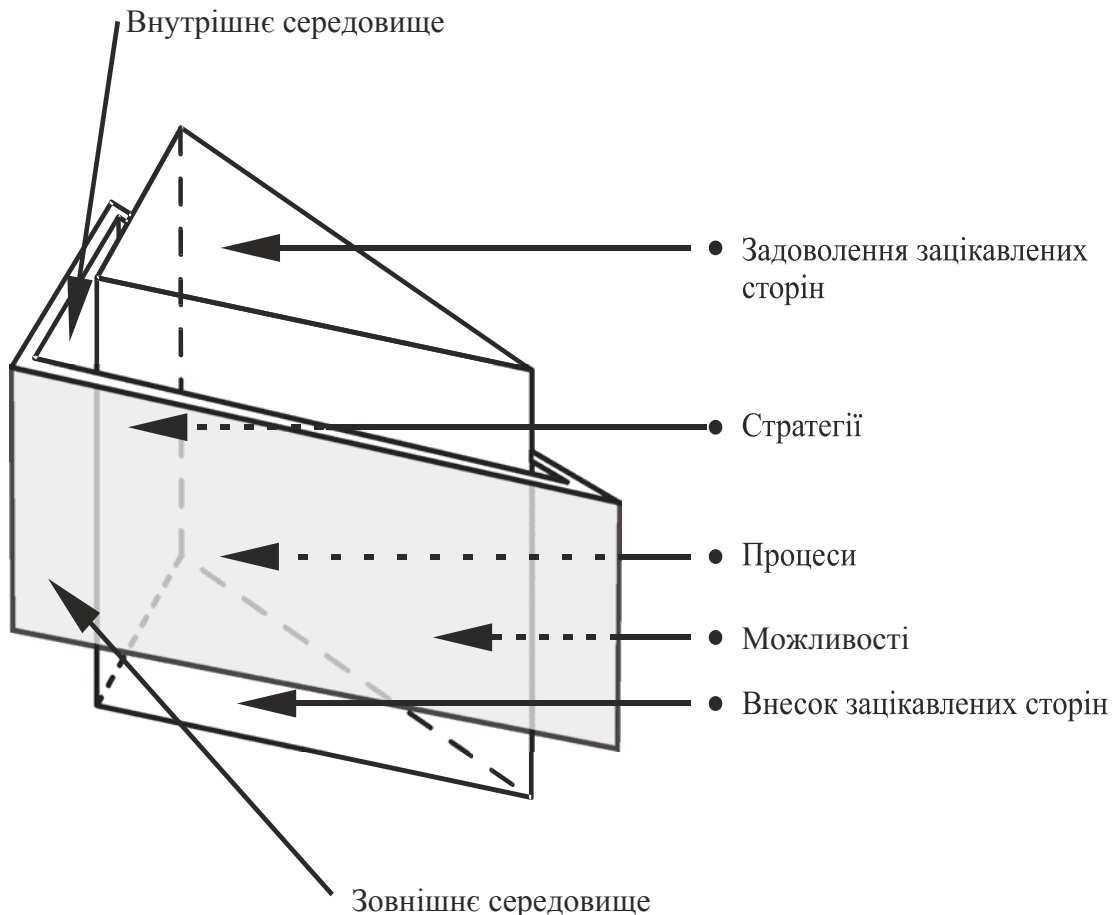

Рис. 1. Інтегрована модель управління ефективністю підприємства
Примітка: удосконалено автором.

Запропонований підхід дозволяє своєчасно виявити фактори, які можуть зменшити ефективність підприємства за обраним напрямом функціонування та визначати процеси, які дадуть змогу реалізувати обрану стратегію соціально-економічного розвитку підприємства.

У третьому розділі – **“Соціально-економічний розвиток підприємства в умовах невизначеності середовища”** розкрито сутність концептуальних підходів до системи динамічного контролю, здійснено оцінку соціально-економічного стану ряду підприємств, запропоновано

напрями поліпшення діяльності для кожного окремого підприємства відповідно до його реального соціально-економічного стану.

Визначено, що еволюція систем управління підприємствами здійснювалася за умови зростання нестабільності, тому актуальним є обґрунтування динамічних властивостей системи. Дослідження більш складних систем дало розвиток уявленню про динамічні системи, де головну роль відіграє вивчення динаміки внутрішніх властивостей систем.

Визначено властивості таких елементів системи динамічного контролю: методи; завдання; функції; принципи; форми; види; суб'єкт; предмет; об'єкт; критерії; засоби; процес; механізм; технології; показники. Обґрунтовані властивості елементів системи контролю дозволяють встановити взаємозв'язок системи динамічного контролю з внутрішнім і зовнішнім середовищем елементів системи.

Наведено карту факторів впливу, яка не враховує специфіку окремих підприємств та охоплює незначну кількість негативних впливів, які можуть супроводжувати функціонування підприємства в сучасних економічних умовах (рис. 2), при цьому зазначено, що кожне підприємство має n кількість факторів впливу, кожний фактор впливів має n кількість елементів факторів впливу. Така карта дозволить орієнтуватися у типових впливах, що здійснюються практично на будь-яке підприємство, яке функціонує в умовах соціально-економічного розвитку. Такий підхід дозволить оптимізувати контроль соціально-економічного розвитку підприємства.

Рівень соціально-економічних показників характеризує ефективність державного управління та регулювання економіки. За допомогою кореляційно-регресійного аналізу доведено певну залежність між соціальними та економічними показниками. Загалом за результатами проведеного аналізу соціальних та економічних показників України визначено, що:

- певна кількість соціальних і економічних показників мають позитивну динаміку, але ця динаміка показана у гривневому еквіваленті, що на фоні падіння національної валюти нівелює здобуті досягнення;
- деякі показники, такі як “капітальні інвестиції”, “кількість зайнятих”, “кількість безробітних”, “природне скорочення населення”, мають нестабільну динаміку;
- негативну динаміку має залежність між кількістю безробітних та капітальними інвестиціями;
- кореляційна залежність між економічними показниками набагато вища, ніж між соціальними. Кількість пар соціальних показників, між якими простежується сильна кореляційна залежність, складає тільки 22%;
- не всі основні соціальні та економічні показники мають кореляційну залежність між собою. Наприклад, такі соціальні показники, як “кількість постійного населення”, “кількість зайнятих” та “рівень безробіття”, не мають прямої залежності з жодним із зазначених економічних показників.

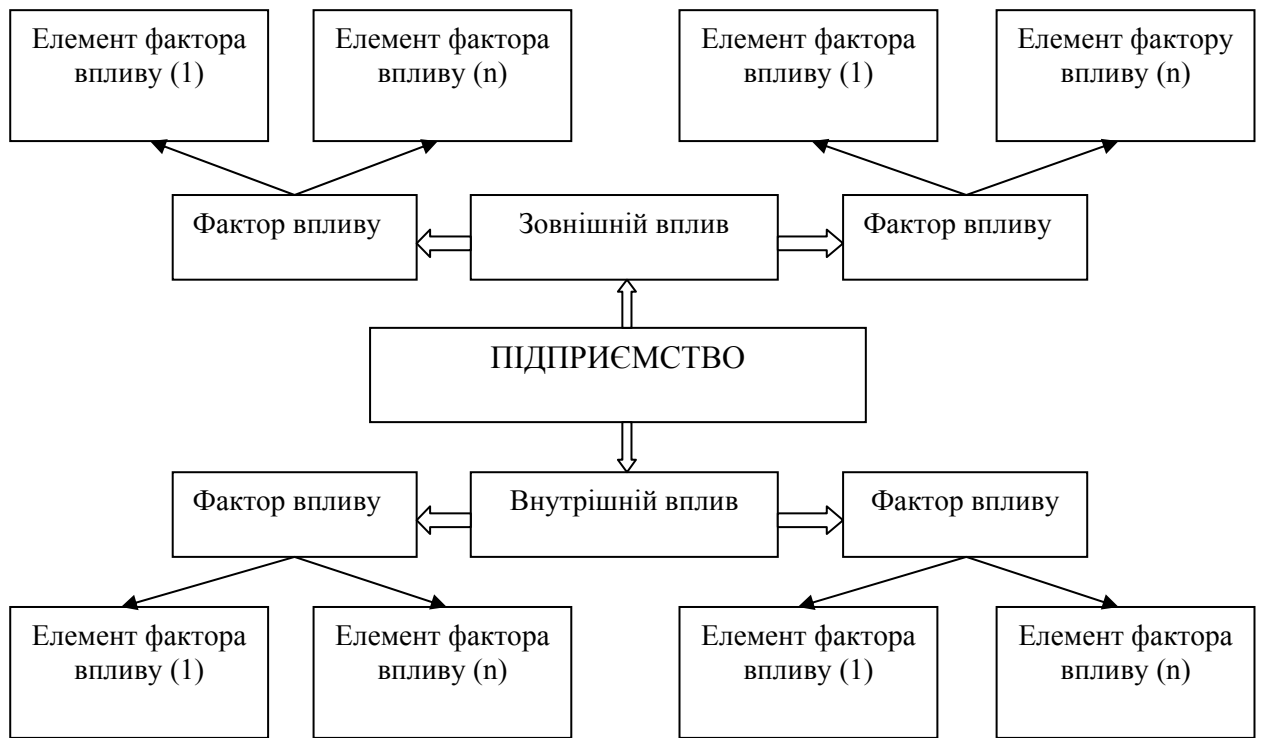

Рис. 2. Карта факторів впливу на підприємство

Примітка: розроблено автором

Для визначення специфіки, результатів, та проблем при проведенні соціально-економічної діяльності у роботі проведено оцінку фінансово-економічних операцій ряду машинобудівних підприємств (ПАТ “Металургтрансремонт”, Інгулецький завод з ремонту дизелів “Промдизель”, ПАТ “Металургтрансремонт”, Криворізький завод з ремонту агрегатів “Промагрегат”, ПАТ “Металургтрансремонт”, ПАТ “Павлоградський завод автоматичних ліній і машин”, ПАТ “Дніпроважпапірмаш ім. Артема”). З метою визначення соціально-економічного стану підприємств здійснено збір репрезентативної статистичної інформації за двома блоками показників: соціальним та економічним.

До соціальних показників віднесено: кількість персоналу (чол.); середню з/п (грн/рік); продуктивність праці (вартість продукції, тис. грн/рік на 1 чол.); фонд оплати праці (тис. грн/рік); заборгованість з оплати праці (тис. грн); частку оплати праці у витратах, %; суму внесків до соціальних фондів (тис. грн); рівень освіти фахівців (%) – вища; рівень освіти фахівців (%) – середня; рівень освіти фахівців (%) – середня спеціальна; кількість прийнятого персоналу (чол.); кількість звільнених (чол.); суму грошових коштів на підвищення кваліфікації (курси, семінари) (тис. грн); середній вік персоналу; ефективність системи документообігу (%); ефективність системи мотивації працівників (%); відсоток відповідності виконання функціональних обов’язків посадовим інструкціям (%); ефективність взаємодії між

підрозділами підприємства (%); адаптацію до мінливих умов ринку (%); ефективність організаційної структури управління (%); кількість структурних підрозділів (кількість відділів (шт.)); рівень децентралізації, (бали); гнучкість системи управління, (бали); кількість нововведень з позитивним ефектом (шт.); наявність корпоративних традицій, (бали); рівень формальної організаційної структури, (бали); рівень неформальної організаційної структури, (бали); наявність формальних джерел інформації, (бали); наявність неформальних джерел інформації, (бали); рівень конфліктності, (бали); авторитет керівництва, (бали); втрату і перетворення інформації, (бали); імідж підприємства (позитив), (бали). Експертним методом здійснено оцінку ряду наведених соціальних показників.

Для з'ясування економічного стану підприємств здійснено оцінку таких показників: коефіцієнт автономії; коефіцієнт фінансової залежності; коефіцієнт фінансування; коефіцієнт фінансового ризику; коефіцієнт маневреності власного капіталу; коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами; коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами; коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів; коефіцієнт реальної вартості майна; коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні; коефіцієнт накопичення амортизації; коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів; загальна рентабельність (збитковість) сукупного капіталу (%); чиста рентабельність (збитковість) сукупного капіталу (%); загальна рентабельність (збитковість) власного капіталу (%); чиста рентабельність (збитковість) власного капіталу (%); загальна рентабельність (збитковість) фондів (%); чиста рентабельність (збитковість) фондів (%); собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) (тис. грн); дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (тис. грн); чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (тис. грн); операційні витрати (тис. грн); валовий прибуток (збиток) (тис. грн); фінансові та інвестиційні доходи (тис. грн); фінансові та інвестиційні витрати (тис. грн); чистий прибуток (збиток) (тис. грн); адміністративні витрати (тис. грн); витрати на збут (тис. грн); інші операційні витрати (тис. грн).

Визначено, що, незважаючи на наявність в українській машинобудівній галузі потенційних конкурентних переваг, сучасне становище більшості підприємств галузі не відповідає їх потенційним можливостям, і вони фактично перебувають у стані глибокої фінансової кризи. Серед основних факторів збитковості машинобудівних підприємств виділено такі: істотне скорочення обсягів замовлень на продукцію (передусім експортних); зниження виручки від реалізації продукції підприємств; зростаючі ціни на енергоресурси; значна питома вага постійних витрат у структурі собівартості.

В результаті проведеного дослідження розроблено таблиць рейтингу підприємств, який визначається експертним методом. За допомогою наведеного таблиця рейтингу визначається місце підприємства у переліку підприємств галузі. В отриманому рейтингу перше місце посідає найбільш економічно стабільне підприємство – ПАТ “Дніпроважмаш”. Також

стабільним станом характеризується ВП “Криворізький завод з ремонту агрегатів “Промагрегат”. Соціально-економічний стан ПАТ “Дніпроважпапирмаш ім. Артема”, та ПАТ “Павлоградський завод автоматичних ліній і машин” визначено як дуже поганий, який потребує не стільки поліпшення, скільки докорінної перебудови організації управління та принципів функціонування.

Зважаючи на результати дослідження підприємств, запропоновано дійові шляхи поліпшення діяльності для кожного окремого підприємства відповідно до його реального соціально-економічного стану.

На підставі проведеного рейтингування розроблено матрицю, яка дозволяє визначити стратегічні підходи до соціально-економічного розвитку підприємства з урахуванням проблем їх функціонування. Визначено, що оскільки підходи досить різноманітні, мають індивідуальний інструментарій розвитку, то використання одночасно кількох підходів має позитивний вплив.

Четвертий розділ – **“Практична реалізація системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства”** присвячено обґрунтуванню методики оцінки стану соціально-економічного розвитку підприємства, розрахунку інтегрального показника якісного стану соціально-економічного розвитку машинобудівних підприємств, розробці методу багатовимірної шкалування та кластерного аналізу для виявлення динаміки соціально-економічного розвитку різних підприємств машинобудівної галузі.

Розроблено методику оцінки стану і динаміки соціально-економічного розвитку підприємства, яка передбачає реалізацію алгоритму обробки багаторівневої системи статистичних даних про діяльність поданої вибірки підприємств. Запропонована методика оцінки стану і динаміки соціально-економічного розвитку підприємства складається з таких етапів: формування кваліметричної моделі оцінки стану соціально-економічного розвитку підприємств машинобудівної галузі; оцінка стану і динаміки соціально-економічного розвитку конкретних підприємств машинобудівної галузі на базі аналізу інтегральних показників, сформованих на основі кваліметричної моделі.

Запропоновано алгоритм формування кваліметричної моделі оцінки стану і динаміки соціально-економічного розвитку підприємств з урахуванням часової компоненти, в результаті якого розраховується інтегральний показник E&S:

$$E \ \& \ S_p = \sum_{f=1}^5 g_f \sum_{l=1}^N r_l \lambda_{lf} , \quad (1)$$

де p – рівень згортки, відповідно, $p = 1 \dots p = 4$; g_f – ваговий коефіцієнт f -го значення лінгвістичної змінної «Рівень показника X » $U = \{\text{граничний, низький, середній, високий, дуже високий}\}$; l – порядковий номер поточного показника; λ_{lf} – рівень приналежності показника x_l підмножині U_f ; r_l – рівень значущості кожного показника; f – порядковий номер рівня значущості лінгвістичної змінної.

Виходячи з наведеного алгоритму, отримання інтегрального показника оцінки стану і динаміки соціально-економічного розвитку підприємства передбачає виконання таких ітераційних кроків на кожному рівні: визначення рівня значення кожного показника; формування нечіткого п'ятирівневого класифікатора розпізнавання рівня значення показника; розпізнавання рівня показників оцінки стану і динаміки соціально-економічного розвитку підприємства на основі набору класифікаторів; побудова інтегрального показника оцінки стану і динаміки соціально-економічного розвитку підприємства шляхом подвійної згортки даних; діагностика якісного стану отриманих інтегральних показників оцінки стану і динаміки соціально-економічного розвитку підприємства на основі розробки універсального класифікатора. Узагальнені результати формування часового ряду кількісних значень інтегрального показника якісного стану соціально-економічного розвитку підприємств за різні періоди часу наведено в табл. 1.

Для виявлення динаміки соціально-економічного розвитку різних підприємств галузі та її якісної просторової оцінки в роботі використано метод багатовимірної шкалування та кластерного аналізу. Для цього було сформовано часовий ряд кількісних значень інтегрального показника якісного стану соціально-економічного розвитку підприємства за різні періоди часу й визначено динаміку соціально-економічного розвитку підприємств та її якісну просторову оцінку.

Таблиця 1

Інтегральний показник якісного стану
соціально-економічного розвитку підприємств

Назва підприємства	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Графічна інтерпретація інтегрального показника
ПАТ “Дніпроважпапірмаш ім. Артема”	-0,092	-0,176	-0,295	-0,366	-0,366	-0,517	0,843	
ПАТ “Павлоградський завод автоматичних ліній і машин”	-0,183	-0,266	-0,244	-0,345	-0,209	-0,360	-0,870	
ВП “Криворізький завод з ремонту агрегатів “Промагрегат” ПАТ “Металургтрансремонт”	0,160	-0,046	0,143	0,083	0,293	0,066	-0,005	
Інгулецький завод з ремонту дизелів “Промдизель” ПАТ “Металургтрансремонт”	0,026	-0,175	-0,027	-0,198	-0,076	-0,273	-0,214	
ВП “Дніпропетровський завод з ремонту тепловозів “Промтепловоз” ПАТ “Металургтрансремонт”	-0,016	0,031	0,018	0,088	0,155	0,032	0,128	
ПАТ “Дніпроважмаш”	0,469	0,334	0,358	0,516	1,085	0,680	1,006	

Примітка: розраховано автором

З метою реалізації результатів кластерного аналізу автором було розроблено евристичний алгоритм виявлення та інтерпретації відмінностей у динаміці соціально-економічного розвитку різних підприємств. Відповідно

до запропонованого евристичного алгоритму було виявлено та ідентифіковано чотири принципово відмінних (що перетинаються) кластери, які характеризують динаміку соціально-економічного розвитку підприємств: стабільна позитивна динаміка; стабільна негативна динаміка; нестабільна позитивна динаміка; нестабільна негативна динаміка.

Результати кластеризації підтвердили присутність в аналізованій групі підприємств двох основних типів соціально-економічного розвитку – стабільний розвиток (підприємства, що характеризуються позитивним лінійним зростанням – ПАТ “Дніпроважмаш”) і нестабільний розвиток (підприємства, що характеризуються спадом або нелінійним зростанням – усі інші підприємства) (рис. 3).

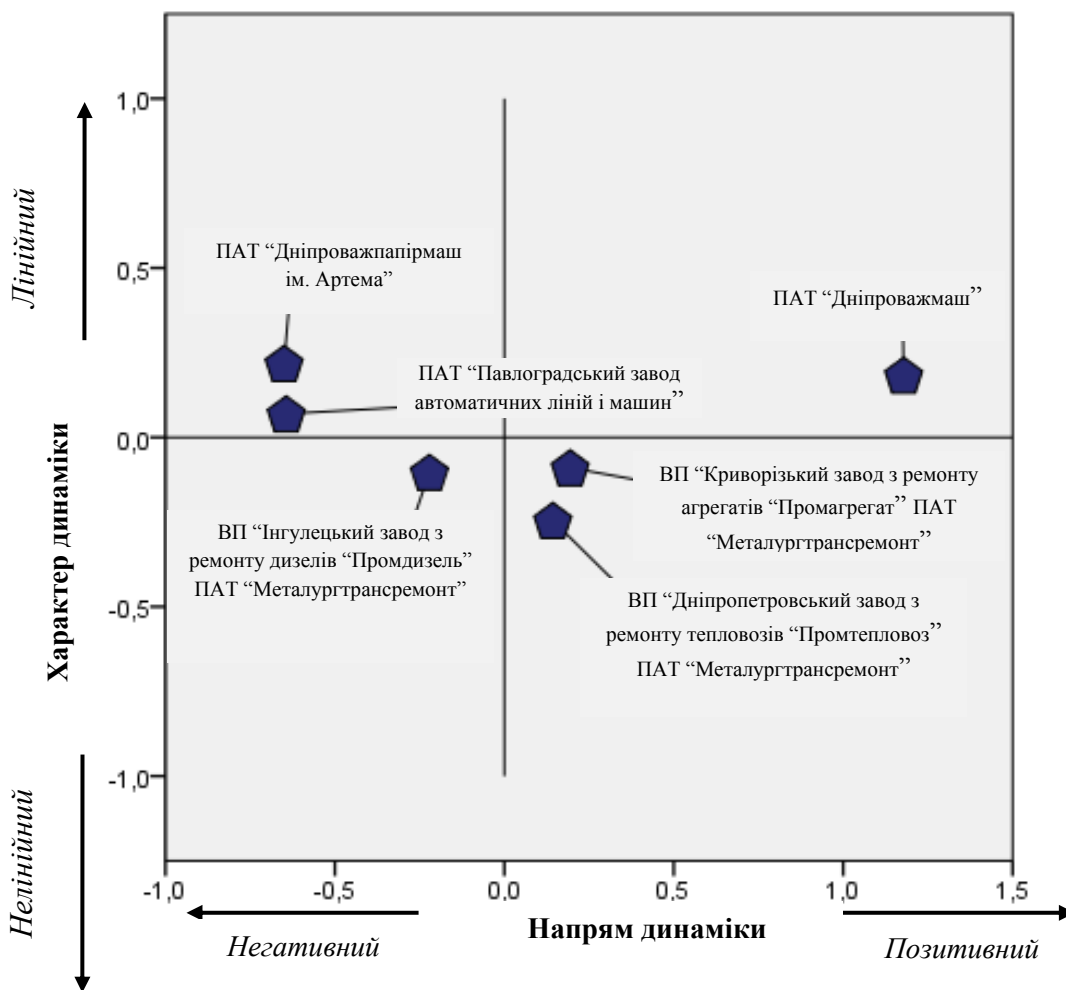

Рис. 3. Якісна інтерпретація відмінностей у динаміці соціально-економічного розвитку підприємств

Примітка: розраховано автором

Запропоновано методіку формування контрольно-факторних карт відповідно до виділених кластерів підприємств для отримання можливих сценаріїв їхнього розвитку (рис. 4).

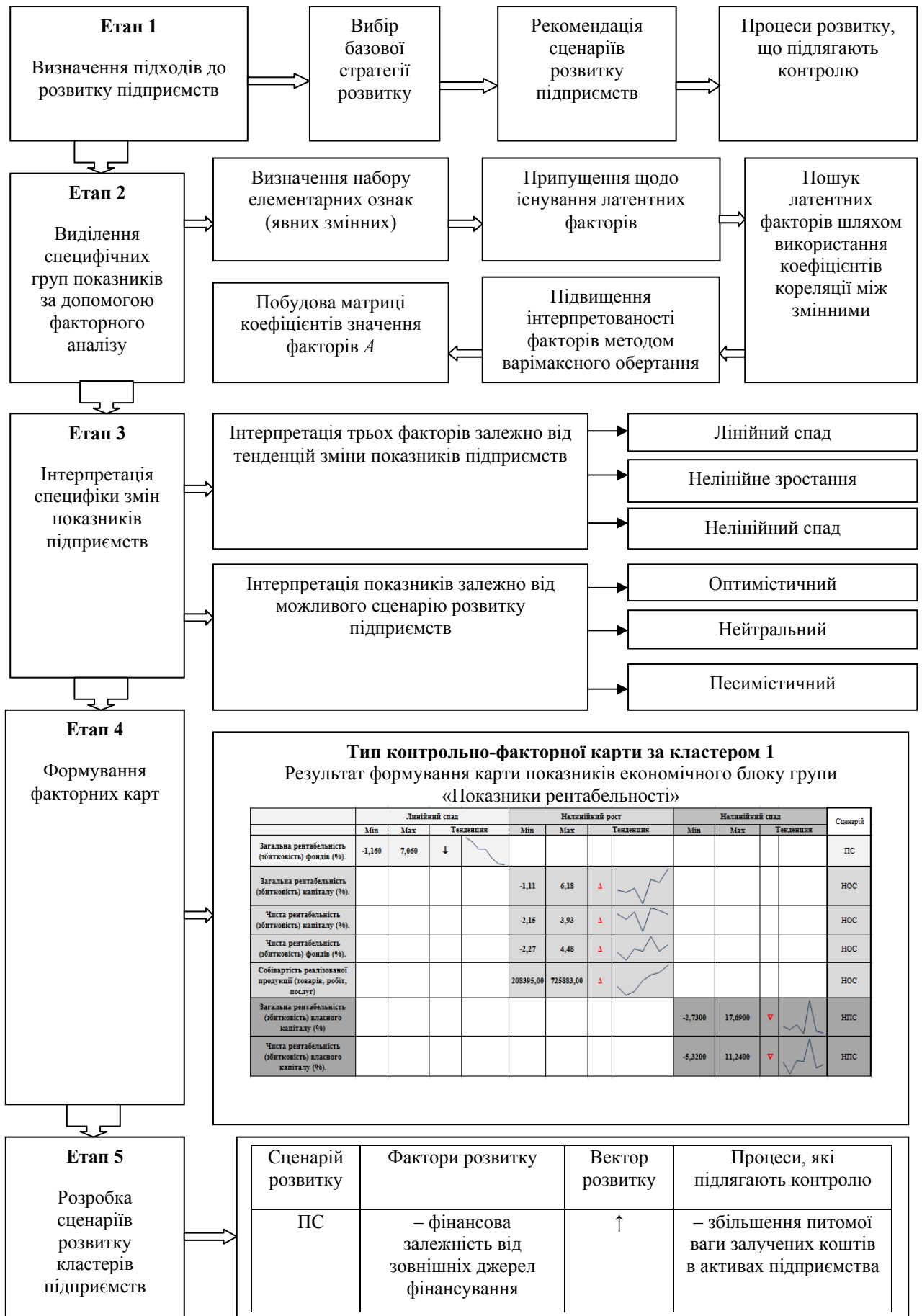

Рис. 4. Методика сценарної типологізації контрольно-факторних карт за типом кластеризації підприємств

Примітка: розроблено автором

Ця методика складається з кількох етапів: визначення підходів до розвитку відповідно до визначених кластерів підприємств; застосування методики факторного аналізу для виділення специфічних груп показників, які характеризуються схожою динамікою зміни соціально-економічних показників для підприємств кожного кластера; інтерпретація отриманих результатів; формування контрольно-факторних карт із зазначенням меж зміни показника (мінімального і максимального значення), динаміки зміни аналізованого показника, а також визначення можливого сценарію розвитку підприємств залежно від існуючого стану; розробка можливих сценаріїв розвитку підприємства залежно від поточних умов існування; побудова матриці залежності можливого сценарію розвитку від фактору розвитку та процесу розвитку, що підлягає контролю.

У п'ятому розділі – **“Методологічно-інструментальний комплекс формування системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства”** розкрито сутність методики визначення ступеня важливості та частоти застосування критеріїв ефективності системи контролю соціально-економічного розвитку, обґрунтовано систему динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства та механізми, які забезпечують її функціонування.

Запропоновано методику визначення ступеня важливості та частоти застосування критеріїв ефективності системи контролю соціально-економічного розвитку на основі ABC- і XYZ-аналізу. Ця методика складається з таких етапів: 1) визначення критеріїв ефективності системи контролю соціально-економічного розвитку підприємства; 2) узагальнення критеріїв ефективності системи контролю за видами контролю; 3) проведення експертного опитування; 4) обробка результатів опитування експертів; 5) узгодження експертних оцінок; 6) проведення ABC-аналізу важливості критеріїв ефективності; 7) проведення XYZ-аналізу стабільності використання критеріїв ефективності; 8) формування узагальнених таблиць за результатами проведеного ABC- і XYZ-аналізу.

Ця методика, на відміну від існуючих, дозволяє: по-перше, визначити критерії оцінки ефективності системи контролю соціально-економічного розвитку підприємства. За вказаним набором критеріїв можна визначити ефективність роботи системи контролю; по-друге, здійснювати збір інформації щодо критеріїв ефективності системи контролю саме тим посадовим особам, які мають відповідний фах та знання у відповідній галузі; по-третє, визначити важливість критеріїв ефективності за кожним видом контролю соціально-економічного розвитку підприємства; по-четверте, запропоновано матрицю залежності важливості видів контролю від стабільності його здійснення.

З метою організації роботи системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства та визначення сутності, наповнення, місця інформаційних потоків, необхідних для функціонування цієї системи та їх взаємозв'язку із загальною системою управління підприємством, розроблено організаційно-інформаційний механізм, який складається з трьох

основних блоків: блоку прийняття рішень щодо здійснення контролю; блоку визначення цілей та постановки завдань; блоку здійснення контролю.

Організаційно-інформаційний механізм соціально-економічного розвитку підприємства дозволяє визначити цілі, завдання, напрями, методи, процедури системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства та відповідним чином здійснити організацію інформаційних потоків у рамках цієї системи.

На підставі логічного поєднання аналітичних, економіко-математичних, стратегічних інструментів оцінки соціально-економічного стану підприємства запропоновано механізм діагностування соціально-економічного розвитку підприємства (рис. 5), який з урахуванням визначених функцій (аналітичної, дослідницької, інформаційної, експертної, оцінювальної, рейтингової, розподільчої, презентаційної, легітимізаційної, креативної) дозволяє оцінити соціально-економічний стан досліджуваних підприємств та визначити динаміку їх розвитку і, як наслідок, обрати найбільш адекватну базову стратегію соціально-економічного розвитку конкретного підприємства.

Механізм діагностування дозволяє оцінити соціально-економічний стан досліджуваних підприємств та визначити динаміку їх розвитку і, як наслідок, обрати найбільш адекватну базову стратегію соціально-економічного розвитку конкретного підприємства.

Розроблено механізм здійснення динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства. Зазначений механізм складається з таких блоків: факторизація показників; типологізація контрольних дій; сценування напрямів розвитку. У кожному блоці визначено взаємозв'язок між функціями та інструментами контролю, а саме: контрольна функція → контрольньо-факторні карти; коригуюча та регулююча функції → внутрішньофірмова регламентація обов'язків посадових осіб та структурних підрозділів підприємства; функція типологізації → контрольньо-факторні карти; функція факторизації → методи групування показників залежно від можливого сценарію розвитку підприємств; функція сценування → матриця залежності сценарію розвитку від фактору та процесу розвитку.

Сформовано науковий підхід до оцінки ефективності системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства та моніторингу зовнішніх та внутрішніх факторів впливу середовища, який базується на обґрунтуванні основних факторів впливу середовища та визначенні зацікавлених сторін у здійсненні контролю соціально-економічного розвитку підприємства.

З метою визначення вузьких місць у роботі системи динамічного контролю, забезпечення її ефективності та вдосконалення функціонування запропоновано механізм оцінки ефективності системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства. Дію механізму забезпечують такі блоки:

- експертних оцінок;
- АВС- і XYZ-аналізу;
- матричного моделювання;
- порівняльний.

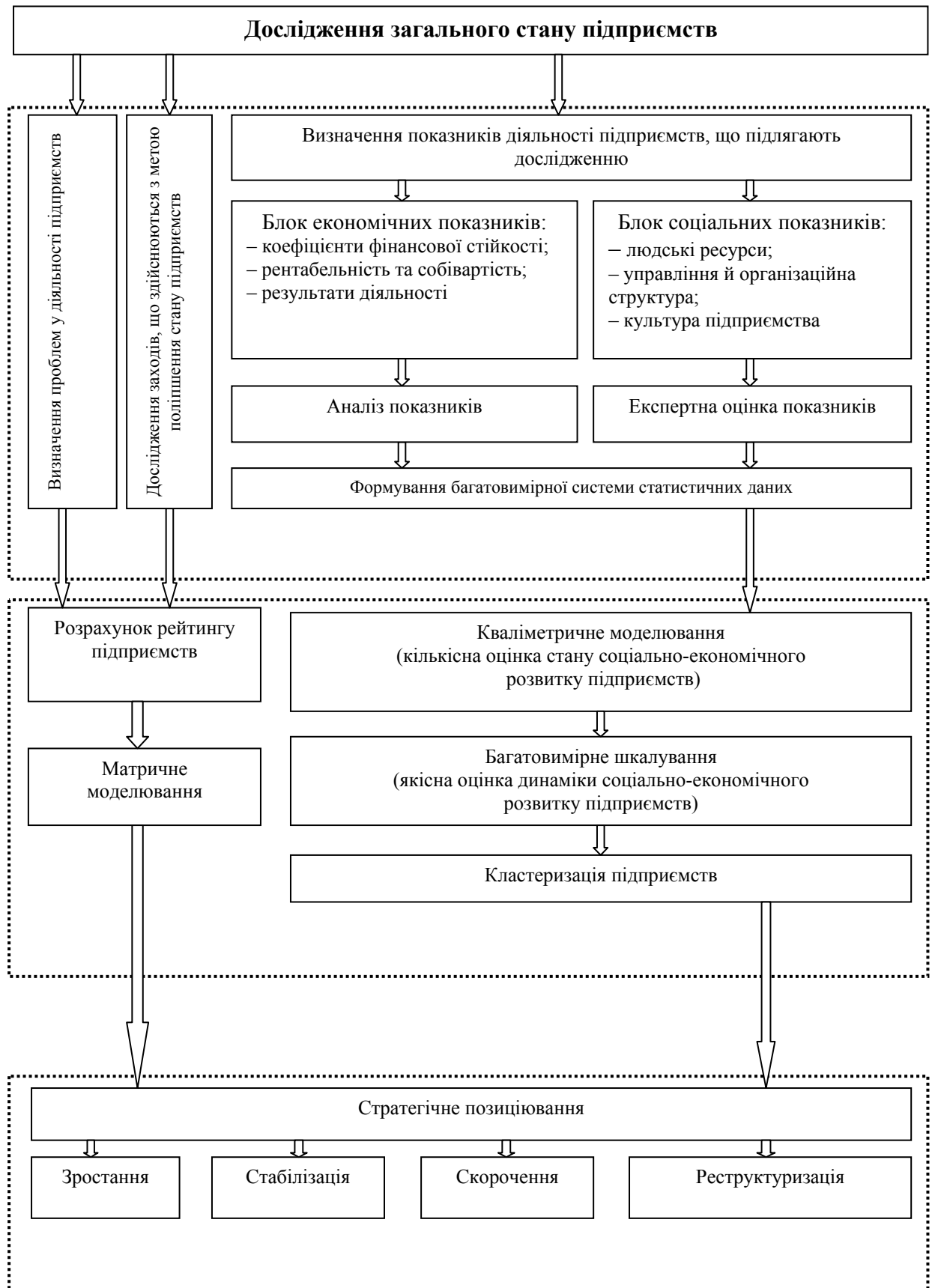

Рис. 5. Механізм діагностування соціально-економічного стану та перспектив розвитку підприємства

Примітка: розроблено автором

Механізм оцінки ефективності виконує певні функції: експертну, аналітичну, моделювання, алгоритмізації, класифікаційну, адаптивну, діагностичну, кумулятивно-інформаційну, превентивну.

Зважаючи на те, що динамічний контроль здійснюється з урахуванням зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на підприємство, у роботі розроблено механізм моніторингу зовнішніх та внутрішніх факторів впливу середовища, який складається з чотирьох блоків:

- 1) визначення факторів впливу середовища;
- 2) визначення зацікавлених сторін та їх впливу на підприємство;
- 3) обґрунтування напрямів реалізації обраної стратегії;
- 4) визначення взаємозв'язку управління ефективністю підприємства з контролем.

контролем.

Поєднання розроблених механізмів з іншими елементами системи дозволило запропонувати систему динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства (рис. 6).

Подана система динамічного контролю має у своєму складі три підсистеми:

- керуюча підсистема;
- керована підсистема, яка складається з чотирьох підсистем другого рівня;
- підсистема забезпечення, яка складається з двох підсистем другого рівня.

Керуюча підсистема являє собою підсистему управління контрольним процесом. На базі керуючої підсистеми під впливом внутрішнього і зовнішнього середовища здійснюється прийняття рішення щодо виконання контролю, організація контрольного процесу, інформаційне забезпечення контрольного процесу.

Керована підсистема – це підсистема, в якій безпосередньо здійснюється динамічний контроль соціально-економічного розвитку промислового підприємства.

До складу керованої підсистеми відносять:

- концептуальну підсистему контролю, де під керуючим впливом визначаються мета, завдання, функції і принципи контролю;
- методологічну підсистему, де суб'єкт виконання контролю обирає види контролю і визначає методи та методичні прийоми його здійснення. Одночасно на цьому етапі контрольний процес забезпечується контрольним інструментарієм відповідно до визначених контрольних процедур;
- підсистему діагностування стану підприємства, в межах якої здійснюється оцінка соціально-економічного стану підприємства та визначаються перспективи його розвитку;
- підсистему реалізації контрольного процесу, в якій безпосередньо здійснюється контроль соціально-економічного розвитку промислового підприємства на основі якісних та кількісних показників, що характеризують діяльність підприємства.

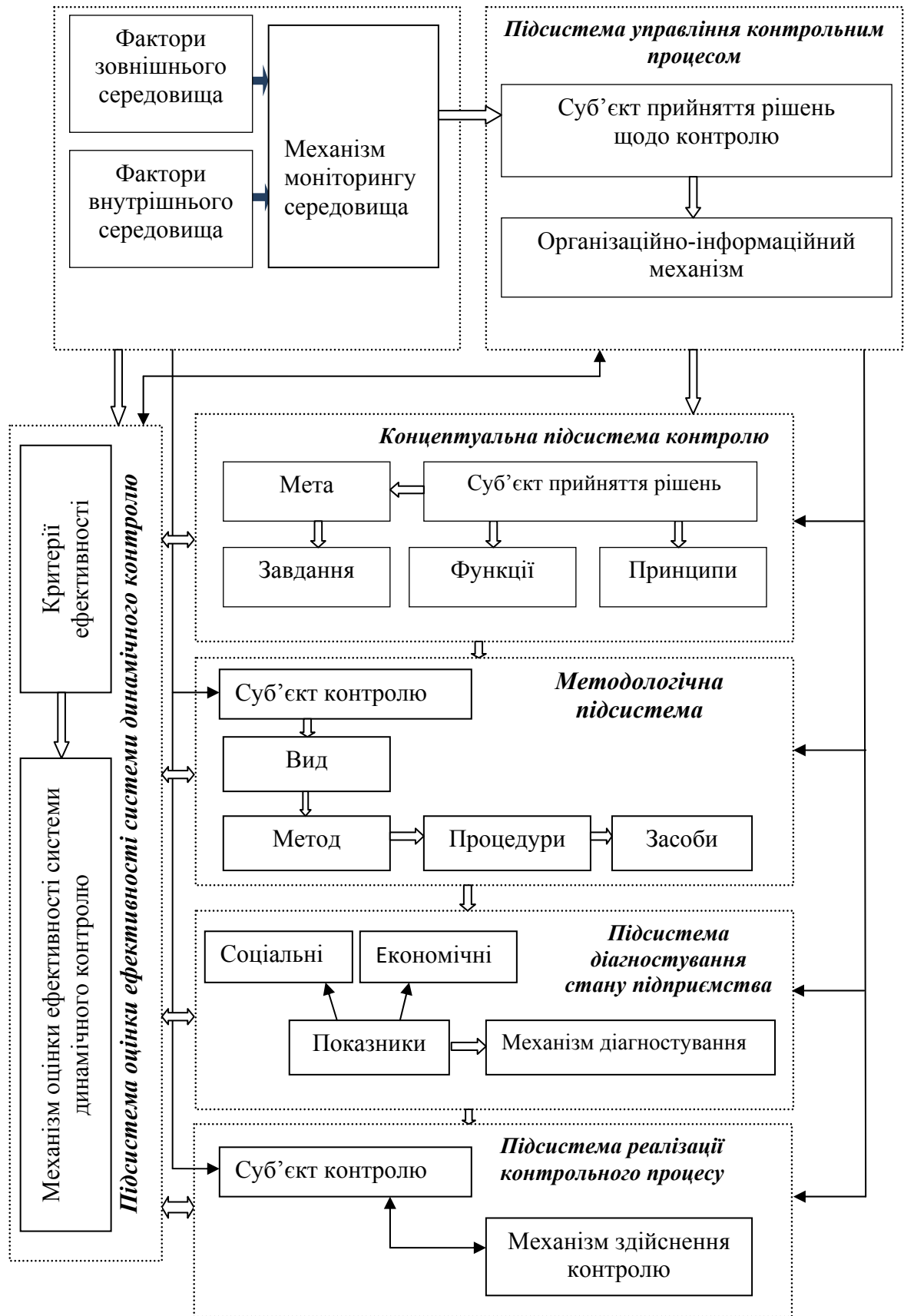

Рис. 6. Система динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства

Примітка: розроблено автором

У підсистемі забезпечення здійснюється обслуговування системи динамічного контролю. Вона складається з підсистеми моніторингу середовища, де відбувається моніторинг внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства, завдяки чому системою динамічного контролю своєчасно виявляються як негативні, так і позитивні фактори впливу, і підприємство має змогу своєчасно і адекватно відреагувати та скоригувати свої дії; та підсистеми оцінки ефективності системи контролю, в якій здійснюється моніторинг за ефективністю системи динамічного контролю на основі визначення певних критеріїв ефективності. Це дає змогу оптимізувати і своєчасно коригувати роботу системи динамічного контролю. За рахунок цього вдається уникнути тотального контролю і спрямовувати контрольні заходи у необхідному напрямі.

У роботі запропоновано алгоритм дій для створення системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку на промислових підприємствах, який має виконуватись у такій послідовності:

- прийняття рішення щодо необхідності здійснення контролю соціально-економічного розвитку підприємства;
- визначення цілей і завдань, вирішення яких є метою системи динамічного контролю;
- визначення принципів системи динамічного контролю;
- розробка системи основних контрольних показників;
- призначення суб'єктів контролю;
- групування методів здійснення контролю відповідно до цілей системи динамічного контролю і окреслених за функціональним призначенням видів контролю;
- надання можливості відповідальним особам самостійно здійснювати вимірювання визначених показників;
- розробка інструментів щодо встановлення відповідності вихідних показників заздалегідь визначеним показникам;
- визначення та дослідження факторів, які впливають на досягнення поставлених цілей;
- визначення напрямку соціально-економічного розвитку підприємства на основі інформації, отриманої із системи динамічного контролю;
- визначення потреб щодо коригування на підставі інформації, отриманої із системи динамічного контролю;
- оперативне здійснення коригування;
- оцінка ефективності системи динамічного контролю;
- коригування роботи системи динамічного контролю.

Таким чином, розроблена в роботі система динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства дозволяє оцінювати стан та динаміку розвитку, підтримувати на необхідному рівні функціонування, визначати напрям і забезпечувати соціально-економічний розвиток суб'єкта господарювання. Застосування системи динамічного контролю в роботі підприємства дозволить оптимізувати його діяльність та спрямувати у відповідному, заздалегідь визначеному напрямі розвитку.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення актуальної наукової проблеми розробки й удосконалення концептуальних, теоретичних і методичних положень щодо формування системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства. У роботі сформульовано концептуально-теоретичні основи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємств та запропоновано систему динамічного контролю, які доведено до рівня науково-методичних підходів, економіко-математичних і структурних моделей, організаційного та інформаційного забезпечення і практичних рекомендацій.

У дослідженні зроблено такі висновки теоретичного, методологічного та методичного характеру відповідно до сутності вирішених завдань у контексті досягнення поставленої мети:

1. У теоретико-методологічному плані – розвиток наукових положень, що визначають теоретичні, методологічні та концептуальні основи системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства.

1.1. За результатами аналізу теоретичних підходів до контролю як елемента управління зроблено висновок, що контролю як економічній категорії притаманні такі риси: нагляд, спостереження, перевірка, забезпечення ефективного управління, забезпечення досягнення поставленої мети.

Контроль соціально-економічного розвитку підприємства визначено як нагляд, спостереження, перевірку з подальшими скоригованими діями, які забезпечують соціальні гарантії на підприємстві та незворотні, спрямовані, закономірні якісні та кількісні зміни організації і технології виробництва з метою переходу підприємства на новий соціально-економічний рівень в умовах динамічного оточуючого середовища.

1.2. Розгляд детальної класифікації окремих видів контролю соціально-економічного розвитку підприємства дозволив удосконалити їх шляхом введення такої ознаки, як характер розвитку контролю. Запропоновано поділити контроль на два додаткових види – статичний та динамічний, в рамках яких здійснюються контрольні дії. Такий поділ дає змогу визначити напрям дії і розвитку контролю як елемента управління підприємством.

1.3. Дослідження методів, форм та компонентів контролю дозволило розвинути сентенцію контролю як елемента управління соціально-економічним розвитком підприємства такими принципами: каузальності, темпоральності, еквіфінальності, стратифікації, пропорційності, субсидіарності, диференціації, інваріантності. Ця множинна класифікація розкриває всю різноманітність можливих контрольних дій підприємства в соціально-економічному просторі.

1.4. Вибір методології дослідження системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства потребує комплексного обґрунтування різних підходів наукових шкіл до визначення сутності контролю та морфологічного аналізу елементів системи динамічного

контролю підприємства. Таке зіставлення теоретичних підходів дозволило поділити систему динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства на три рівні функціонування: рівень прийняття рішень, рівень здійснення контролю, рівень моніторингу показників діяльності.

1.5. Висунуто гіпотезу про те, що застосування динамічного контролю до соціально-економічного розвитку промислових підприємств дозволяє в умовах економіки України підвищити загальну ефективність підприємств і сприятиме поліпшенню їх фінансово-господарських результатів, підвищенню конкурентоспроможності. Розроблено концептуальну систему динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства. Виокремлено основні механізми системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства. Запропоновано та обґрунтовано наукові положення щодо формування цілісної концепції системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства, які розглядаються як єдине ціле, за загальними для всієї системи критеріями, а також чіткою взаємодією та узгодженістю всіх функціональних елементів зазначеної системи.

2. У методичному плані – розробка механізмів системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства і доведення їх до рівня конкретних науково-методичних підходів, моделей і показників.

2.1. Інструментарій визначення дії факторів впливу на результати соціально-економічного розвитку підприємства, своєрідністю якого є інтегрована призма ефективності, в якій передбачено врахування не тільки усіх класичних елементів призми ефективності, а й рівнів та напрямів впливів внутрішнього та зовнішнього середовищ. Запропонований підхід дозволяє своєчасно виявити фактори, які можуть зменшити ефективність підприємства за обраним напрямом функціонування та визначати процеси, які дадуть змогу реалізувати обрану стратегію соціально-економічного розвитку підприємства.

2.2. Розроблено науково-методологічний підхід до оцінки соціально-економічного розвитку підприємства, який передбачає реалізацію алгоритму побудови кваліметричної моделі інтегральної кількісної оцінки якісного стану соціально-економічного розвитку підприємств у результаті застосування чотирирівневої моделі згортки показників соціально-економічного розвитку підприємства з урахуванням динаміки зміни їх значень у часі і наявності їх нормативних значень та механізму діагностування соціально-економічного розвитку підприємства з метою обґрунтування базової стратегії соціально-економічного розвитку підприємства.

2.3. Запропоновано науковий підхід до реалізації механізму здійснення динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства, базований на комплексному поєднанні факторизації контрольних показників, типологізації контрольних дій, сценуванні напрямів розвитку підприємства. Наведено перелік типових функцій та інструментів динамічного контролю та визначено взаємозв'язки між ними.

2.4. Визначення критеріїв оцінки ефективності системи динамічного контролю та їх важливості за кожним видом контролю соціально-економічного розвитку підприємства з урахуванням напряму збору та поширення інформації щодо визначених параметрів ефективності системи контролю дозволило у роботі навести методику визначення ступеня важливості та частоти застосування критеріїв ефективності системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку, в якій застосовуються методи ABC- та XYZ-аналізу.

2.5. На основі визначення організаційно-інформаційного механізму системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства як доцільної сукупності методів і засобів, що сприяють виробленню узгоджених рішень у процесах формування та реалізації контрольних дій, складовими зазначеного механізму визначено: блок прийняття рішень щодо здійснення контролю; блок визначення цілей та постановки завдань контролю; блок здійснення контролю.

3. У практичному плані – аналіз економічної ситуації в промисловості України, соціально-економічного стану промислових підприємств, інструментів реалізації динамічного контролю на підприємствах, а також апробація результатів дослідження на діючих промислових підприємствах.

3.1. Запропоновано технологію формування контрольних-факторних карт соціально-економічного розвитку підприємства, в основу якої покладено методики кластерного та факторного аналізу, з метою визначення специфічних груп показників, які характеризуються схожою динамікою зміни соціально-економічних показників для підприємств кожного кластера.

3.2. Для визначення динаміки соціально-економічного розвитку підприємства у роботі використано методи багатовимірного шкалування та кластерного аналізу, на основі якого запропоновано виділяти чотири групи підприємств за динамікою соціально-економічного розвитку: стабільно позитивна динаміка; стабільно негативна динаміка; нестабільно позитивна динаміка; нестабільно негативна динаміка. Цей методичний підхід дозволяє здійснити якісну інтерпретацію відмінностей у динаміці соціально-економічного розвитку підприємств за рахунок результатів евристичної алгоритмізації кластерного аналізу.

Апробація науково-методичних положень дисертації на діючих машинобудівних підприємствах Дніпропетровської області підтвердила їх економічну ефективність. Загальна схема реалізації складалася з послідовності етапів, включаючи аналіз соціально-економічного стану підприємств, виділення перспектив застосування інструментарію здійснення динамічного контролю для розв'язання виявлених проблем, аналіз інформації про завдання контролю, реалізацію окремих науково-методичних положень для удосконалення взаємодії із суб'єктами контролю.

ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1.1. Монографії

1. Вініченко О.М. Контроль як елемент соціально-економічного розвитку промислового підприємства: [монографія] / О.М. Вініченко Діпропетровськ: Університет імені Альфреда Нобеля, 2016. – 408 с.

2. Вініченко О.М. Аналіз стану та вибір напрямків соціально-економічного розвитку промислових підприємств машинобудівної галузі / О.М. Вініченко // Розвиток економіки України під впливом економічних, соціальних, технологічних та екологічних трендів: [монографія] / за ред. М.С. Пашкевіч, Ж.К. Нестеренко ; М-во освіти і науки України, Запор. нац. техн. ун-т ; Нац. гірн. ун-т. – Дніпропетровськ : НГУ, 2015. – С. 98–107.

3. Вініченко О.М. Контроль соціально-економічного розвитку, як основа соціальної відповідальності підприємства / Вініченко О.М. // Соціальна відповідальність влади, бізнесу, громадян: [монографія]: у 2 т. / за ред. Г. Г. Півняка; М-во освіти і науки України ; Нац. гірн. ун-т. – Дніпропетровськ : НГУ, 2014. – Т. 1. – С. 332–339.

4. Вініченко О.М. Систематизація моделей управління ефективністю підприємств / О.М. Вініченко // Стратегія економічного розвитку: держава, регіон, підприємство: [кол. монографія]: у 2 т. / за заг. ред. К. С. Шапошнікова [та ін.]. – Херсон : Гальветика, 2015. – Т. 2. – С. 229–238.

1.2. Статті у наукових фахових виданнях України, у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз даних, та в наукових періодичних виданнях іноземних держав

5. Вініченко О. М. Анкета оцінки контрольної діяльності підприємства / Вініченко О. М // Інноваційна економіка. – 2014. – № 4. – С. 382–388 / **Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Російський індекс наукового цитування (Росія)** (0,7 друк. арк.).

6. Вініченко О.М. Дефініція контролю, як наукової категорії / О.М. Вініченко // Агросвіт. – 2014. – № 23. – С. 25–31 / **Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща)** (0,7 друк. арк.).

7. Вініченко О.М. Контроль діяльності підприємства. Транспарентність та принципи здійснення / О.М. Вініченко // Економіка і держава. – 2014. – № 11. – С. 41–45 / **Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща)** (0,8 друк. арк.).

8. Вініченко О.М. Класифікація і системний аналіз видів контролю / Вініченко О.М. // Вісник Одеського національного університету. – 2014. – Т. 19. – Вип. 3/2. – С. 35–38 / **Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща)** (0,50 друк. арк.).

9. Вініченко О.М. Контроль договорів сервітуту як фактора ризику діяльності підприємства / О.М. Вініченко // Європейський вектор

економічного розвитку. – 2014. – № 2 (17). – С. 43–50 / **Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Російський індекс наукового цитування (Росія)** (0,55 друк. арк.).

10. Вініченко О.М. Методика оцінки соціально-економічного розвитку підприємства як елемент системи управління / О.М. Вініченко // **Економіка та держава.** – 2015. – № 4. – С. 93–97 / **Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща)** (0,6 друк. арк.).

11. Вініченко О.М. Проблеми функціонування та визначення напрямку розвитку підприємств машинобудівної галузі [Електронний ресурс] / О.М. Вініченко // **Глобальні та національні проблеми економіки.** – 2015. – № 5. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua> / **Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща)** (0,65 друк. арк.).

12. Вініченко О.М. Сценарна типологізація контрольно-факторних карт за типом кластеризації підприємств / О.М. Вініченко // **Європейський вектор економічного розвитку.** – 2016. – № 1 (20). – С. 27–41 / **Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Російський індекс наукового цитування (Росія)** (0,8 друк. арк.).

13. Вініченко О.М. Теоретичні аспекти ефективності системи контролю соціально-економічного розвитку підприємства / О.М. Вініченко // **Інвестиції: практика та досвід.** – 2015. – № 7. – С. 55–60 / **Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща)** (1,0 друк. арк.).

14. Вініченко О.М. Узагальнення методів контролю діяльності підприємства / О.М. Вініченко // **Інвестиції: практика та досвід.** – 2014. – № 19. – С. 10–15 / **Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща)** (0,7 друк. арк.).

15. Вініченко О.М. Характеристика, види та сутність розвитку підприємства / О.М. Вініченко // **Агросвіт.** – 2015. – № 15. – С. 49–58 / **Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща)** (0,7 друк. арк.).

16. Вініченко О.М. Цілі і завдання системи контролю соціально-економічного розвитку підприємства / О.М. Вініченко // **Науковий вісник Ужгородського університету.** – 2015. – № 2 (46). – С. 171–176 / **Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Російський індекс наукового цитування (Росія)** (0,6 друк. арк.).

17. Виниченко Е.Н. Имплементация нормативно-правовых аспектов при осуществлении платы за землю коммерческими предприятиями / Е.Н. Виниченко // **Академічний огляд: економіка та підприємництво.** – 2014. – № 1 (40). – С. 64–69 / **Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Російський індекс наукового цитування (Росія)** (0,52 друк. арк.).

18. Виниченко Е.Н. Контроль как эффективный способ определения меры ответственности должностных лиц за нарушения в сфере налогообложения [Электронный ресурс] / Е.Н. Виниченко / **Ефективна**

економіка. – 2014. – № 10. – Режим доступа : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3452> / **Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща)** (0,7 друк. арк.).

19. Виниченко Е.Н. Морфологический анализ системы контроля социально-экономического развития предприятия / Е.Н. Виниченко // Бизнес Информ. – 2015. – № 9. – С. 188–194 / **Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Російський індекс наукового цитування (Росія), Ulrichsweb Global Serials Directory (США), Research Papers in Economics (США), Directory of Open Access Journals, CiteFactor (США), Academic Journals Database (Швейцарія), Research Bible (Японія), Соціонет (Росія), Open Academic Journals Index, GetInfo (Німеччина), BASE (Німеччина)** (0,6 друк. арк.).

20. Виниченко Е.Н. Организация кассовых операций при круглосуточном режиме работы предприятий / Е.Н. Виниченко // Бюлетень міжнародного нобелівського економічного форуму. – 2013. – № 1 (6). – С. 77–83 / **Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Російський індекс наукового цитування (Росія)** (0,65 друк. арк.).

21. Виниченко Е.Н. Оценка состояния и динамики социально-экономического развития предприятий / Е.Н. Виниченко // Академічний огляд: економіка та підприємництво. – 2015. – № 2 (43). – С. 68–84 / **Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Російський індекс наукового цитування (Росія)** (1,0 друк. арк.).

22. Виниченко Е.Н. Сравнительная характеристика базовых стратегий развития предприятий / Е.Н. Виниченко // Європейський вектор економічного розвитку. – 2015. – № 2. – С. 40–52 / **Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Російський індекс наукового цитування (Росія)** (0,65 друк. арк.).

23. Виниченко Е.Н. Усовершенствование контроля функционального использования арендованных земельных участков / Е.Н. Виниченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія “Економічні науки”. – 2014. – Вип. 6, ч. 4. – С. 187–191 (0,6 друк. арк.).

24. Виниченко Е.Н. Усовершенствование порядка аренды земли коммерческими предприятиями / Е.Н. Виниченко // Європейський вектор економічного розвитку. – 2013. – № 1 (14). – С. 52–59 / **Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Російський індекс наукового цитування (Росія)** (0,65 друк. арк.).

25. Виниченко Е.Н. Усовершенствование порядка регистрации юридических и физических лиц плательщиками НДС / Е.Н. Виниченко // Європейський вектор економічного розвитку. – 2011. – № 2 (11). – С. 54–58 / **Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Російський індекс наукового цитування (Росія)** (0,36 друк. арк.).

26. Виниченко Е.Н. Формирование квалиметрической модели оценки состояния социально-экономического развития предприятий /

Е.Н. Виниченко // Економіка розвитку. – 2015. – № 4 (76). – С. 94–103 / *Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Російський індекс наукового цитування (Росія), Academic Journals Database (Швейцарія)* (1,1 друк. арк.).

27. Виниченко Е.Н. Елементи факторів ризику в системі контролю / Е.Н. Виниченко // *Бизнес-Информ.* – Харьков. – 2014. – № 10. – С. 277–282 / *Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Російський індекс наукового цитування (Росія), Academic Journals Database (Швейцарія), Ulrichsweb Global Serials Directory (США), Research Papers in Economics (США), Directory of Open Access Journals, CiteFactor (США), Research Bible (Японія), Соціонет (Росія), Open Academic Journals Index, GetInfo (Німеччина), BASE (Німеччина)* (0,6 друк. арк.).

28. Vinichenko O.M. The two-prism model of enterprise performance management / O.M. Vinichenko // *Проблеми економіки.* – 2015. – № 2. – С. 126–132 / *Міжнародна представленість та індексація журналу: Ulrichsweb Global Serials Directory (США), Research Papers in Economics (США), Російський індекс наукового цитування (Росія), Index Copernicus (Польща), Directory of Open Access Journals, EBSCOhost (США), CiteFactor (США), Academic Journals Database (Швейцарія), Scientific Indexing Services, Advanced Science Index, Open Academic Journals Index, GetInfo (Німеччина), BASE (Німеччина), OpenAIRE (Європейський Союз), WorldCat, SUNCAT Union Catalogue (Велика Британія), Соціонет (Росія), J-Gate (Індія), Академія Google (США), Research Bible (Японія)* (1,0 друк. арк.).

29. Vinichenko O. Evaluation criteria of internal control effectiveness of enterprises / Olena Vinichenko // *Social Educational Project of Improving Knowledge in Economics.* – Osthofen, Deutschland; Poitiers, France; Los Angeles, USA. – L' Association 1901 "SEPIKE". – 2014. – Ausgabe 6. – P. 196–201. / *Німеччина, Остхофене* (0,50 друк. арк.).

2. Опубліковані праці апробаційного характеру

30. Вініченко О.М. Визначення критеріїв ефективності системи контролю соціально-економічного розвитку підприємства / О.М. Вініченко // *Розвиток національної економіки: теорія і практика : Міжнар. наук.-практ. конф., м. Івано-Франківськ, 3–4 квіт. 2015 р.* – Тернопіль: Крок, 2015. – Ч 2. – С. 73–74 (0,12 друк. арк.).

31. Вініченко О.М. Детермінанти соціально-економічного розвитку підприємства / О.М. Вініченко // *Фінансово-економічний збалансований розвиток України: проблеми та шляхи їх подолання : Міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпропетровськ, 12–13 верес. 2014 р.* – Дніпропетровськ: Гельветика, 2014. – С. 10–12 (0,12 друк. арк.).

32. Вініченко О.М. Засади створення системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємств / О.М. Вініченко // *Зовнішні та внутрішні фактори впливу на формування та розвиток економічної системи : Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 22–23 серп. 2014 р.* – К.: Нова економіка, 2014. – С. 58–60 (0,12 друк. арк.).

33. Виниченко Е.Н. Качество контроля как функции управления предприятием /Е.Н. Виниченко // Экономика та сучасний менеджмент: теоретичні та практичні аспекти : Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 15–16 серп. 2014 р. – Одеса: ГО “Центр економічних досліджень та розвитку”, 2014. – Ч.2. – С. 6–7 (0,1 друк. арк.).

34. Вініченко О.М. Методика формування інформаційного забезпечення системи контролю соціально-економічного розвитку підприємства / О.М. Вініченко // Актуальні проблеми сучасної економіки: реалії сьогодення : Міжнар. наук.-практ. конф., м. Ужгород, 6–7 берез. 2015 р. – Ужгород: Видавничий дім “Гельветика”, 2015. – С. 102–104 (0,1 друк. арк.).

35. Вініченко О.М. Напрямки контролю договірної діяльності підприємства / О.М. Вініченко // Нормативні, управлінські та міжнародні аспекти соціально-економічного розвитку : Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 24–25 жовт. 2014 р. – Львів : ГО “Львівська економічна фундація”. 2014. – Ч. 2. – С. 88–90 (0,13 друк. арк.).

36. Вініченко О.М. Складові інтегрального показника соціально-економічного розвитку промислового підприємства / О.М. Вініченко // Інноваційна стратегія і тактика фінансово-економічного розвитку суб’єктів національного господарства : Міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернівці, 19–20 груд. 2014 р. – Чернівці : Гельветика, 2014. – Ч. 1. – С. 201–204 (0,12 друк. арк.).

37. Виниченко Е.Н. Стандартизация контроля как функции управления / Е.Н. Виниченко //Розвиток бухгалтерського обліку, аналізу і контролю в умовах інтеграційних процесів : Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 1–2 серп. 2014 р. – К.: ГО “Київський економічний науковий центр”, 2014. – С. 26–27 (0,12 друк. арк.).

38. Вініченко О.М. Удосконалення механізму вимірювання ефективності в управлінні ефективністю підприємств / О. М. Вініченко // Наукові засади ресурсозбереження в системі антикризового управління і відтворення економіки : Міжнар. наук.-практ. конф., м. Хмельницький, 30–31 січ. 2015 р. – Хмельницький: Гельветика, 2015. – Ч. 1. – С. 89–91 (0,12 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Вініченко О.М. Система динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Запорізький національний університет Міністерства освіти і науки України, Запоріжжя, 2017.

Дисертаційну роботу присвячено актуальним проблемам теоретичних, методологічних, методичних та прикладних аспектів динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства.

У роботі розглянуто теоретичні засади контролю соціально-економічного розвитку підприємства. Удосконалено інструментарій оцінки визначення ступеня важливості та частоти застосування критеріїв ефективності системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку та визначення впливу факторів ризику на результати соціально-економічного розвитку підприємства.

Визначено складові теоретико-методичного забезпечення організаційно-інформаційний механізму та механізму здійснення динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства.

Запропоновано науковий підхід до оцінки динаміки соціально-економічного розвитку підприємств, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на системному використанні методів багатовимірного шкалування та кластерного аналізу.

За результатами дисертаційного дослідження розроблено цілісну концепцію системи динамічного контролю соціально-економічного розвитку підприємства. Наведено механізм діагностування соціально-економічного розвитку підприємства за рахунок виокремлення його функцій, що дозволяє оцінити соціально-економічний стан підприємства та визначити динаміку його розвитку.

Обґрунтовано науково-методологічний підхід до оцінки стану і динаміки соціально-економічного розвитку підприємства який передбачає реалізацію алгоритму обробки багаторівневої системи статистичних даних про діяльність поданої вибірки підприємств та формування кваліметричної моделі оцінки стану соціально-економічного розвитку підприємств машинобудівної галузі.

Ключові слова: контроль, динамічна система, соціально-економічний розвиток, управління, механізм управління, ефективність, функція, оцінка.

АННОТАЦИЯ

Виниченко Е.Н. Система динамического контроля социально-экономического развития промышленного предприятия. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Запорожский национальный университет Министерства образования и науки Украины, Запорожье, 2017.

Диссертационная работа посвящена актуальным проблемам теоретических, методологических, методических и прикладных аспектов динамического контроля социально-экономического развития промышленного предприятия.

В работе рассмотрены теоретические основы контроля социально-экономического развития предприятия. Приведена авторская дефиниция термина “контроль социально-экономического развития предприятия”, которая определена как надзор, наблюдение, проверка с последующими

скорректированным действиями, обеспечивающими социальные гарантии на предприятии и необратимые, направленные, закономерные качественные и количественные изменения организации и технологии производства, с целью перехода предприятия на новый социально-экономический уровень в условиях динамической среды.

Представлена характеристика следующих элементов системы динамического контроля: методы; задачи; функции; принципы, формы; виды; субъект; предмет; объект; критерии; средства; процесс; механизм; технологии; показатели. Обоснованы свойства элементов системы контроля, которые позволяют установить взаимосвязь системы динамического контроля со внутренней и внешней средой элементов системы.

Усовершенствован инструментарий оценки определения степени важности и частоты применения критериев эффективности системы динамического контроля социально-экономического развития и определения влияния факторов риска на результаты социально-экономического развития предприятия.

Предложен научный подход к оценке динамики социально-экономического развития предприятий, который, в отличие от существующих, основывается на системном использовании методов многомерного шкалирования и кластерного анализа.

Обоснован научно-методологический подход к оценке состояния социально-экономического развития предприятия, предусматривающий реализацию алгоритма обработки многоуровневой системы статистических данных о деятельности представленной выборки предприятий и формирование квалиметрической модели оценки состояния социально-экономического развития предприятий машиностроительной отрасли.

Сформирован научный подход к оценке эффективности системы динамического контроля социально-экономического развития предприятия и мониторинга внешних и внутренних факторов влияния среды, который базируется на обосновании основных факторов влияния среды и определении заинтересованных сторон в осуществлении контроля социально-экономического развития предприятия.

Выделены основные механизмы системы динамического контроля социально-экономического развития предприятия. Представлен научный подход к реализации механизма осуществления динамического контроля социально-экономического развития предприятия, который основан на комплексном сочетании факторизации контрольных показателей, типологизации контрольных действий, сценарии направлений развития предприятия. Приведен перечень типовых функций и инструментов динамического контроля и определены взаимосвязи между ними.

Определены составляющие теоретико-методического обеспечения организационно-информационного механизма, своеобразием которого является использование трех основных блоков: блока принятия решений по осуществлению контроля; блока определения целей и постановки задач контроля; блока осуществления контроля. Эти блоки реализуются

непосредственно с помощью обоснованных целей, задач, направлений, методов, процедур системы динамического контроля социально-экономического развития предприятия.

Принимая во внимание то, что динамический контроль осуществляется с учетом внешних и внутренних факторов влияния на предприятие, в работе разработан механизм мониторинга внешних и внутренних факторов влияния окружающей среды на социально-экономическое развитие предприятия.

По результатам диссертационного исследования разработана целостная концепция системы динамического контроля социально-экономического развития предприятия. Приведен механизм диагностирования социально-экономического развития предприятия за счет выделения его функций, что позволяет оценить социально-экономическое положение предприятия и определить динамику его развития. Предложенные и обоснованные научные положения по формированию целостной концепции системы динамического контроля социально-экономического развития предприятия, рассматриваются как единое целое по общим для всей системы критериям, а также четкому взаимодействию и согласованности всех функциональных элементов указанной системы.

Ключевые слова: контроль, динамическая система, социально-экономическое развитие, управление, механизм управления, эффективность, функция, оценка.

ABSTRACT

Vinichenko O.M. The dynamic control system of social and economic development of the industrial enterprise. – On the rights of manuscript.

The thesis for a Doctor Degree in Economics. Specialty 08.00.04 – Economics and Management of Enterprises (by Economic activities). – Zaporizhzhya National University, Ministry of Education in Ukraine, Zaporizhzhya, 2017.

The thesis is devoted to actual problems of theoretical, methodological, methodical and applied aspects of dynamic control of social and economic development in the industrial enterprise.

The theoretical bases of social and economic development control of the enterprise have been considered in the thesis. It has been improved the assessment of tools to determine the degree of importance and frequency using the performance criteria of dynamic control system of social and economic development and determining the impact of risk factors on the results of social and economic development of the enterprise.

It has been determined the components of theoretical and methodological support of organizational and information mechanism and the mechanism of dynamic control providing social and economic development of the enterprise.

It has been suggested a scientific approach to assess the dynamics of social and economic development of enterprises, which, unlike the existing

approaches, is based on the system use of multivariate scaling methods and cluster analysis.

According to the results of the thesis, it has been developed a holistic concept of dynamic control system of the enterprise social and economic development. It has been provided the mechanism of diagnosing social and economic development of the enterprise due to the isolation of its functions to assess the social and economic enterprise performance and to determine the dynamics of its development.

It has been grounded a scientific and methodological approach to assess the status and dynamics of social and economic development of the enterprise that provides processing algorithm implementation of multi-level statistical data system on the activities of the submitted samples of enterprises and forming the qualia metric model of social and economic development assessment of enterprises in the machine-building industry.

Keywords: control, a dynamic system, social and economic development, management, mechanism of management, efficiency, a function, assessment.

ВІНІЧЕНКО ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА

**СИСТЕМА ДИНАМІЧНОГО КОНТРОЛЮ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА**

08.00.04 – економіка та управління
підприємствами (за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Підписано до друку 20.02.2017. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Друк різнографічний. Гарнітура Times.
Умовн. друк. арк. 1,9. Тираж 120 прим. Зам. № 159.

Віддруковано в ТОВ «Роял Принт»
вул. В. Ларіонова, 145, м. Дніпропетровськ, 49052
тел. (056) 794-61-04(05)

*Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 4765 від 04.09.2014*